

„Szabadok voltunk, csak éppen nem tudtunk mit kezdeni a szabadságunkkal.”^[1]

Átmeneti gyűjtőtábor Hillerslebenben és Alpenjägerben

„Hazafelé, útközben hallottam, hogy valaki a szokás hatalma alatt azt mondja a szomszédjának: »Hitlert merete utánozni és nem lőtték tarkón! Csodálatos! Csodálatos!« Igaza volt, csodálatos volt.”

Bevezetés

A magyarországi holokauszt, azon belül a koncentrációs táborokba deportáltak történetét a szakirodalom többnyire a II. világháború végéig tárgyalja, rövid, általános tartalmú utalást téve a lágerek felszabadítására. A vészkorszak utáni időszakról beszámoló munkák pedig jobbára a már hazatért zsidó közösség jellemzőivel - statisztikai adataival, jogi rehabilitációjával, kárpótlásával, a visszailleszkedés lehetőségeivel -, a kivándorlás jelenségével, továbbá a holokauszt társadalom- és mentalitástörténeti utóhatásaival foglalkoznak. Ahogyan a magyar deportáltak náci koncentrációs lágerekben elszenvedett hosszú hónapjainak szisztematikusan feltárásával, úgy a felszabadult foglyok hazatérés előtti történetével is adós a történeti kutatás. Ez esetben még az sem mondható el, ami a vészkorszak történetjére általában megállja a helyét: az áldozatok narratívájának hiánya mellett ezen időszakról átfogó politikátörténeti áttekintés sem segíti a tájékozódást. Magyar nyelven nem érhető el feldolgozás a megszálló szövetséges csapatok, a helyi hatóságok, a magyar kormányzati szervek, a segélyszervezetek [popup title="tevékenységéről" format="Default click" activate="click" close text="Közlük a Deportáltakat Gondozó Bizottság (DEGOB) működéséről lásd HORVÁTH RITA: A magyarországi zsidó Deportáltakat Gondozó Bizottság (DEGOB) története. Magyar Zsidó Levéltár, Bp., 1997.; HORVÁTH, RITA: A Jewish Historical Commission in Budapest: The Place of the National Relief Committee for Deportees in Hungary [DEGOB]. Among the Other Large-Scale Historical-Memorial Projects of She' erit Hapleth after the Holocaust (1935–1948). Holocaust Historiography in Context. Emergence, Challenges, Polemics & Achievements. Ed. BANKIER, DAVID–MICHMAN, DAN. Yad Vashem-Berghahn, Jerusalem, 2008. 475–496.; A Jointra vonatkozóan pedig FROJIMOVICS, KINGA: Different Interpretations of Reconstruction: The American Jewish Joint Distribution Committee and the World Jewish Congress in Hungary after the Holocaust. The Jews are Coming Back. The Return of the Jews to their Countries of Origin after WWI. Ed. BANKIER, DAVID, Yad Vashem, Jerusalem, 2005. 277–293.]. A győztes hatóságok és képviselőik 1945 tavaszától alapvetően meghatározták a felszabadult rabok életlehetőségeit és körülményeit. Sok esetben rajtuk múltott a teljesen magatehetetlen és cselekvésképtelen férfiak, nők és gyerekek jogi helyzete, ellátása, rehabilitálása, szabad mozgástere, hazaindulásuk lehetővé tétele.

A túlélők megszólaltatása szempontjából fontos, ugyanakkor alig publikált forráscsoportot jelentenek a *Shoah Foundation* több tízezer tételt számláló video-interjúi, ahol a deportáltak mellett néhány esetben a felszabadítottok benyomásait is rögzítették. Az oral history-interjúk kategóriájában említendő meg továbbá a *Centropa* ezeröttszáz interjú írott szövegét tartalmazó adatbázisa. Az ennél jóval többet hivatkozott DEGOB-jegyzőkönyvek nem alkalmasak a téma mélyreható vizsgálatára, egyrészt rövidebb terjedelmük miatt, másrészt keletkezésük körülményeiből fakadóan: a kérdezőbiztosok munkájában a hangsúly nem a felszabadulás és a hazatérés részleteinek feltárására tevődött.

A holokauszt „alulnézeti perspektívából” leginkább a naplókban, emlékiratokban ragadható meg, így a *Holokauszt Emlékközpont Gyűjtemény* több mint nyolcszáz visszaemlékezésében, valamint a múzeum dokumentum-, fotóárban és tárgyi emléktárában is szép számmal található vonatkozó forrás. Ez legfőképpen annak köszönhető, hogy a kálvária magánszemélyek - túlélők és leszármazottak - ajándékai, családi hagyatékok útján gyarapodó közgyűjteményt szinte valamennyi új adományozás gazdagította a felszabadulás és a hazatérés témájához kapcsolódó tétellel. Ezeket a túlélők hozták magukkal, egy részüket az utazásukhoz szükséges igazolványok - igazolás a deportálásról, felszabadulásról, regisztrálásról, fertőtlenítésről, engedély a tábor elhagyásához stb. - köre alkotja, más részüket különféle használati eszközök együttese, harmadik, legheterogénebb csoportjukba pedig olyan típusú tárgyak tartoznak bele, amelyek valamiképpen mementóként szolgálták tulajdonosuk [popup title="számára" format="Default click" activate="click" close text="A Holokauszt Emlékközpont gyűjteményében a személyes holmik mellett kisebb válogatás található az SS-barakkok felszerelési tárgyairól. Szintén a túlélők adományaiból kerültek be a tábor berendezései közül a szögesdrót-kerítés darabjai, a krematórium épületének fa- és földtörmelékei. A jelenség általános volt: „A hazaszállítással, nagy csoportok teherutókkal, buszokkal való elszállításával megindult a léger arculatának gyors változása, létesítményeinek széthordása. Sokan vittek egyéni »emléket« (fatáblákat, blokkszámokat, kisebb-nagyobb tábori felszereléseket). A csehek pl. elszállítottak két krematórium olajkályhát, az automatikus akasztófát és tartószerkezetet, még a hozzátartozó felcsapható asztalt is. Ekkor eltűntek a gázkamra eredeti nehéz vasajtói, elvittek csempéket és a tusrózsákat.” (SZITA SZABOLCS [2010]: i. m. 259.)].

A felszabadulás és hazatérés között hetek, hónapok teltek el. Akinek egészségügyi állapota megengedte, egyénileg azonnal elindult. E bátor - mondhatni vakmerő - kalandorokat a szeretteik utáni vágyakozás hajtotta, úgy vágtak neki a háború dúlta Európának, hogy utazásuk, szállásuk, ellátásuk teljesen bizonytalan volt, egyedül a civil lakosság jóakarataiban, vagy a frissen felállt segélyszervezetek, javarészt a Nemzetközi Vöröskereszt segítségével bízhattak. Mások a szervezett, biztonságosabbnak tűnő és hitt hazaszállítás reményében a megszálló katonai egységek irányítása alatt az átalakított koncentrációs táborokban maradtak, vagy újonnan szervezett gyűjtőtáborokba kerültek.

„A megszabadultak hamarosan szabadok lesznek.” - *Abraham Klausner*, a Dachau felszabadító amerikai hadtest egyik rabbija a koncentrációs táborok túlélőinek névsorát tartalmazó *Sharit Ha-Platah* bevezetőjében ezzel biztatta az egykori foglyokat és az őket hazavárókat. Az idézet rámutat arra, hogy a felszabadulás kétségén kívül százezrek életét mentette meg, ugyanakkor közel sem volt egyenlő a teljes értékű szabadsággal.

A különféle szervezési keretek közötti csoportos hazaindulás a felszabadulás napjától 1945 őszeig zajlott, de - a téli időjárás okozta közlekedési problémák miatt - egészen 1946-ig kitölthető, amit sok egyéb tényező is befolyásolt. Akik az 1946-os évet is a magyar határokon kívül töltötték, azok javarésze egyáltalán nem szándékozott egykori hazájába, elhurcolásának színhelyére visszatérni. Tanulmányunk csak a deportálásokról, azon áldozataival kíván foglalkozni, akik Magyarországon kívánták életüket újrakezdeni, és ennek akadályba ütközése miatt, kényszerből maradtak a náci uralom alól felszabadított országok - a mai Németország, Ausztria, Csehország, Lengyelország - táborjaiban. A Palesztinába vagy az amerikai kontinensre kivándorlási engedélyt nem kapott, illetve az illegális beutazást nem vállalt személyek, az ún. DP Camp-ekben tartózkodók tábori élete akár az 1950-es évekig is elhúzódhatott. Fentiekből következően ez esetben a számukra felállított hontalantáborokra sem térek ki, csak azokra az átmeneti gyűjtőtáborokra, amelyeket addig működtek, amíg elhárultak a deportáltak otthonaikba történő hazaszállításának politikai és fizikai akadályai. Mint látni fogjuk, ezek a szálláshelyek az egykori koncentrációs táborok területén vagy más nagy tömegek befogadására alkalmas, polgári létesítmények igénybe vételével is megszerveződhetek.

Hogy nevezhetjük mindezek fényében a Harmadik Birodalom összeomlása után a deportáltak népes és heterogén táborát? Az angolszász felszabadítók egyöntetűen mindenkire a „displaced person” terminust használták, amit gyakran hontalannak fordítunk. A hazatérő faji- és politikai üldözöttek okmányaira ez az elnevezés azonban csak a legritkább esetben került fel, az igazolások alanyait foglyoként, deportáltaként határozták meg. A hazai forrásokban, az irat- és sajtóanyagban a deportáltak és elhurcolt kifejezések a leggyakoribbak. Maguk az érintettek egymásra szintén használták a deportáltak szót, de leggyakrabban bajtársnak nevezték egymást. Emellett volt, aki egyszerűen megmaradt a fogoly szónál, előfordult még a légeréletből megöröklött lágertárs, lágertestvér, vagy az egyszerű lágeros is.

Az egyik tábori lap színházi cikkében „Hölgyeim és uraim” címmel szólította meg olvasóit. A szerző külön felhívta rá a figyelmet, szándékosan nem a bevett bajtárs formulát használta, mert ezzel is ösztönözni kívánta a tábor felszabadított lakóit, hogy kezdjék el - deportálásuk előtti életüket felelevenítve - hölgynek és úrnak érezni magukat és e szerint viselkedni is.

Írásunkban a felszabadítottak térben és témában is szerteágazó történetéből az újonnan megszervezett hillerslebeni és alpenjägeri gyűjtőtáborokat emeljük ki. A fennmaradt forrásokból válogatva vázoljuk e speciális létesítmények működésüket és a felszabadított, hazatérésükre várakozó és vágyakozó foglyok mindennapjait.

A szabadság első órái

A koncentrációs- és munkatáborok rendszerében beállt zavar 1944 telén, 1945 kora tavaszán volt először érezhető: az eluralkodó fejvesztettség, a kibontakozó káosz, az összeomló tábori adminisztráció, a szállítási nehézségek az egyébként is silány ellátás csökkentését vagy teljes megszűnését eredményezték. A szövetségesek előrenyomulásával párhuzamosan a náciok hozzáláttak a lengyelországi - 1944 januárjában elsőként a *plaszóvi* és az auschwitzi - táborok kiürítéséhez, Buchenwald, Bergen-Belsen, Mauthausen, Dachau, Ravensbrück és a többi, nyugaton - Németország és a megszállt Ausztria területén - létesített láger-komplexum zsidók ezreinek fogadóközpontjává vált. Következő etapban e nagy táborok evakuálását kezdték meg, erre javarészt április elejétől került sor. A szabadság napjának közeledtével a zsúfoltság egyre nagyobb és egyre elviselhetetlenebb méreteket öltött, ebből és a fenti körülményekből fakadóan a túlélés esélyei folyamatosan csökkentek.

A halálmenetek útjait mindenütt holttestek, sietve elkapart tetemek jelezték. A légerek egyik helyről másira hajtott népe sokszor szinte semmilyen ellátást nem kapott, az útközben leszedett füvek, összekapkodott csupaszcsigák jelentették az úti élelmezés fő fogásait. Mások - köztük súlyos betegek - a fűtetlen, zsúfolt vagonokban szenvedtek víz és élelem nélkül, arra várva, hogy valamelyik tábor befogadja a transzportot, és végre kiszállhassanak a vagonajtók mögött lassú és fájdalmas halálra ítélt emberek tucatjai. A kiürített táborokban is maradtak foglyok: egyrészt a menetképtelenek, másrészt azok, akiket már nem volt idő és lehetőség útnak indítani. A deportált-lét tehát a legkülönbözőbb helyen és helyzetben érhetett véget.

Az SS-órség egy része mindaddig kitarított a foglyok mellett, míg maga vált fogollyá, mások elmenekültek a táborokból, és a menetelőket is teljesen magukra hagyták. A demoralizált és idegileg is rossz állapotban lévő rabok saját törvényeik szerint - ki fegyelmeltebben, ki semmiféle korlátot nem ismerve - láttak hozzá régóta elfojtott szükségleteik kielégítéséhez. Ismeretes, hogy utóbbi számos esetben halállal végződött, a legyengült szervezet a feltört élelmiszerraktárokból kikerült vagy a felszabadítóktól kapott, nehéz ételeket nem volt képes megemészteni.

A Német Birodalom különböző részein elhelyezkedő koncentrációs táborokat a szövetséges csapatok nem azonos időben érték el. Az éppen zajló harci cselekmények, a frontvonal alakulása jelentősen befolyásolta, mikor érkeztek meg a foglyok számára életet mentő alakulatok, azt azonban egyöntetűen megállapíthatjuk, hogy ennek időpontja minden esetben túl késeinek bizonyult.

A lengyel, cseh területeken fekvő légereket, így januárban elsőként Plaszówt, a kiürített Auschwitzt, majd májusban a koncentrációs pontként működtetett Theresienstadtot a szövetséges csapatok érték fel. A táborok evakuációja során jelentős felvevőállomásként működő lágerrendszereket április folyamán (Bergen-Belsen, Buchenwald, Mauthausen, Dachau) a brit-kanadai és az amerikai csapatok érték el. A foglyocsoportokat mozgó SS igyekezett inkább az angolszászok kezére, mint szövetséges fogságba kerülni. Így az úton lévő szállítmányokat is gyakran az amerikai vagy a brit hadtestek szabadították fel. Utóbbiak „részesezése” alacsonyabb, mivel egységeik kevesebb nagy lágerkomplexum (Bergen-Belsen és Neuengamme) kapujában tűntek fel, mint a tengeren túliak. A felszabadítókat ledöbbsentette a táborokban sanyalódó foglyok látványa. A harcedzett katonákra is nagy terhet rótt az embertelen borzalmak feldolgozása.

A hontalan személyekről az ENSZ Segélyezési és Újjáépítési Hivatala (*United Nations Relief and Rehabilitation Administration* - UNRRA) gondoskodott, a szervezetnek eleinte nem volt kellő számú személyzete, ezért a szövetséges katonai egységek látták el a szükséges feladatokat, akik a DP-k leválasztására és gondozására hateraz tisztet és tizenkétezer közkatonát jelöltek ki. Az UNRRA 1944 végén megállapodást írt alá a Szövetséges Expedíciós Erők Főparancsnokságával (Supreme Head-quarters Allied Expeditionary Forces- SHAEF). Az segélyszervezet a hadseregnek alárendelve fejtette ki tevékenységét, a táborokat a szövetségesek által kijelölt katonai személy vezette.

A feladat, amely a szövetséges csapatokra várt, sehol sem volt könnyű, Szita Szabolcs a mauthauseni láger kapcsán írja le, hogy minden átgondoltság és határozottság ellenére a parancsnokok többször gyakorlatlanok bizonyultak, a táborok hetek alatti felszámolása, az elvadult ember tömegekkel való szembenezés sokkal összetettebb problémát jelentett, mint azt előre sejtették [popup title="volna" format="Default click" activate="click" close text="SZITA SZABOLCS [2010]: i. m. 256. „Múlnak a napok és még mindig a táborban vagyunk a régi helyünkön. A tábor külső képe azonban sokat változott. Kezd lassan a sok szenny eltakarodni, a hullátak óriási tömegsírrokba temették (magyar és német katonák). A blokkok környékét feltakarították és egy nagy emlékműt akarnak állítani a láger szerencsétlen áldozatainak. Ha nem jönnek az angolok 8–10 nap múlva, élő ember nem lett volna nálunk.” Zinner Tibor visszaemlékezése. Holokauszt Emlékközpont, Gyűjtemény, 2011.169.4., 22–23.]. Azt sem lehetett egyszerű eldönteni, hogy kezdjenek hozzá a munkához: először kimentsék a tetves, mocskos barakkokból az embereket, vagy ételt osszanak mihamarabb, netalán a halálukon lévőket részesítsék ellátásban, amíg nem késő, a hullák eltakarításáról nem is beszélve, ami a zsúfoltság mellett a másik legnagyobb veszélyforrása volt a fertőzések, járványok kialakulásának.

Az első rendelkezésként lekapcsolták a szögcsatlós-kerítésről a villanyáramot, felnyitották a lezárt kapukat, a még táborban tartózkodó SS-eket elfogták, a fegyvereket összeszedték. A katonai hatóságok hozzáláttak a rend helyreállításához, elejét vették az önbíráskodásnak és az erőszakos portyázásnak. A járványveszély miatt a foglyobarakkokat igyekeztek minél hamarabb megsemmisíteni. A gyűjtőtáborok felállítására előtt az új szálláshelyet általában még a táboron belül jelölték ki, a sokkal jobb állapotú és felszereltségű SS-laktanya barakkjaiban, vagy a közelben fekvő települések erre alkalmas közepületeiben, ha ilyen nem volt, akkor magánházakban. Az élelmezésről nehéz általános képet festeni. Ha a minőséggel meg is voltak elégedve a deportáltak, a mennyiséggel sosem. A több hónapi éhezés olyannyira kiürítette a gyomrukat, hogy úgy érezték, ehetnek bármennyit is, az sosem fog megtelni. Ha nem elégedtek meg a kapott élelemmel, akkor a környék településein pótolták a fejadagot, ami bizonyos esetben objektíve is igen szűkös volt. A ruhahiány is visszatérő problémát jelentett, leggyakrabban a katonai raktárakból öltöztették fel a deportáltakat, akik jobb esetben a Wehrmacht, rosszabb esetben a gyűlölt SS egyenruhát voltak kénytelenek magukra öltöni, hogy a tetves, mocskos rongyaiktól végre megszabadulhassanak. Az egészségügyi ellátásra szorulókat vagy a táborban ideiglenesen kialakított helyen kaptak gyógykezelést, vagy a katonaság által lefoglalt kórházakba kerültek.

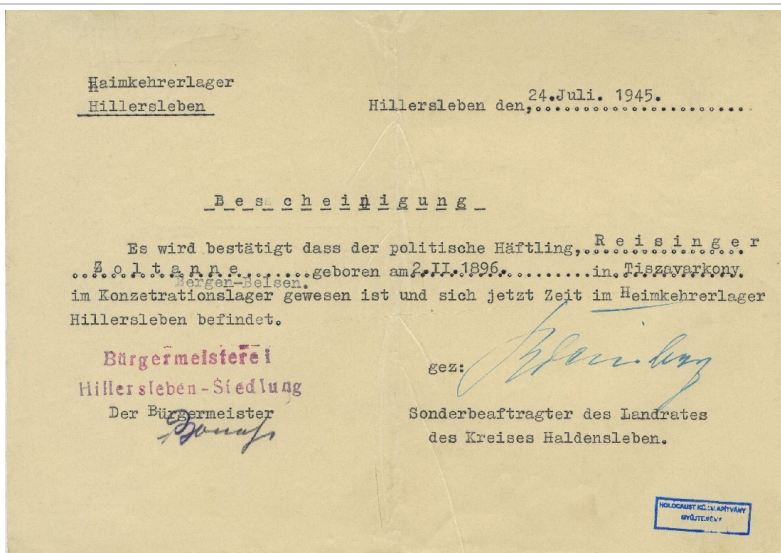
A felszabadított táborokban nemzetiségi alapon tábori komitétákat, foglyobizottságokat választottak, melynek tagjai a katonai parancsnokságnak alárendelve látták el a mindennap élettől kapcsolatos tennivalókat. Amely táborokban az elhurcoltak között nagy számban voltak jelen politikai foglyok, ott egyértelműen e csoport mutakozott a legaktívabbnak a szervezési feladatokra való vállalkozásban. Utóbbiak közé tartozott az élők és elhunytak adminisztrációja, a belső rend megtartása, az ellátás és a mihamarabbra ígért hazajutás megszervezése, koordinálása.

Ahogy arra fentebb is utaltunk, a koncentrációs táborok átszervezésével és a lakhatásra alkalmas barakkok igénybevételével párhuzamosan nyaralóhelyek, üdülőtelepek villái, szanatóriumok, különféle iskolák telepeinek helyén a felszabadult deportáltak számára gyűjtőtáborokat alakították ki. Ide különféle helyekről szállították a volt foglyokat, akikre gyalogmenet közben, magára hagyott szerelvények vagonjaiban, szökés után lemaradva az országon, falvakban, tanyákon bujkálva találtak rá. Ugyanakkor a kiürített koncentrációs táborok lakói közül is kerültek ide. A magyar felszabadultak nagy számban fordultak meg a welsi Alpenjägerkaserné-ben, és a hillerslebeni gyűjtőtáborban.

Mint említettük, a túlélők egyfajta „fél-szabadságként”, „műszabadságként” fogták fel a gyűjtőtáborbeli létet, a szabad mozgás nem volt mindenütt korlátozott, mégis mikor Bognár György túlélt Hillerslebenből megtette első kirándulását Neuhaldenslebenbe, azt írta, számára ez volt „az első komolyabb kiruccanás a láthatatlan drótok mögött”. A visszaemlékezéseket olvasva elmondható, amennyi kritika megfogalmazódott a túlszabályozottság, a szabad mozgás korlátozása miatt, ugyanennyi bírálat érte a felszabadítókat bizonyos rendszeremő intézkedések elmaradásával kapcsolatban. Sokan nem is sérelmezték a mozdulatlan ságot: „A szabadság adva volt, élj vele, ahogy tudsz. Nehéz, bizonytalan feltételek, nem sokat tudtunk vele kezdeni. Hazaindulni? Kinek lett volna mersze, elindulni egy újabb, bizonytalan úton. Hová, hogyan, merre? Gyalog, mikor még a nyelv alapfokát sem sajátítottuk el.”

„Hillersleben a szabadság, a felszabadult zsidók városa”

A Magdeburg közelében fekvő hillerslebeni gyűjtőtáborot az amerikai katonaság szervezte meg 1945 áprilisában, az igazgatást júniusban az angolok, július elején pedig az oroszok vették át. Ide javarészt a Bergen-Belsen-i táborból és a környező gyárakból szállították az egykori foglyokat. A város szélén a Siemens Művek hadmérnökeinek fenntartott villanegyedet ürtették ki számukra, így összkomfortos lakásokba, végre emberi körülmények közé kerültek.

1. Reisinger Zoltánné sz. Klein Olga 1945. júliusi igazolása, mely szerint a Bergen-Belsen-i táborba deportálták és jelenleg a hillerslebeni hazatérők számára felállított táborban lakik.

Jelzet: Holokauszt Emlékközpont, Gyűjtemény, 2011.124.35.

A hamarabb érkezők foglalták el a jobb szobákat, a többiek a maradékon vitatkoztak. Az amerikaiak vezetésével különítmények járták az utcákat és azokba a házakba, ahol alacsonynak ítélték meg a létszámot, beköltöztették a fedél nélkül maradtakat. Az üres szobákat, helyiségeket a pincékben talált berendezési tárgyakkal, ingóságokkal szerelték fel, amelyeket a korábbi német lakók a légi riadók elől menekítettek a föld alá : „A pince a legszomorúbb pusztulás képét mutatta, mintha heves elhárító harcokat vívtak volna lenn. Mindenesetre fán, szénen, patentüvegeken és gyermekjátékon kívül semmi nem található már lenn. A mécsesekről nem szabad megfeledkezni. Az van lenn ezerszámba. Mi azonnal átnéztük a pincét. Hoztunk fel először seprűt, egy párnás széket, patentüvegeket, ebben tartjuk az élelmiszereket. Egy kókancsót a tejnek, egy nagy ködedényt az ennivalónak. Még egy kisebb kancsót. Találtunk még: egy vizespohár, egy pezsgős pohár, két likőrös pohár. Mindezekben egy karcolás sem. Találtunk egy gyerekjáték kávés készletet. Ezt feketés készletnek hoztuk fel. Akkor szerszámok után nézegetve ráakadtunk egy kalapácsra, szög az van bőven, fogasokat is találtam... ” A pincéket hátizsákokkal járták az emberek, aztán amit találtak, azt egymástól is ellopkodták. Bognár György szerint megesett, hogy egy kerékpár négy-öt óra alatt négyszer-ötször cserélt gazdát .

2. A felszabadultak a menekülő németek által hátrahagyott felszerelések között találtak e tárgyakat. Így a hitleri Németország címerével ellátott evőeszközöket, porcelántányért és porceláncsészét.

Jelzet: Holokauszt Emlékközpont, Gyűjtemény, 2011.1188.1-2011.1188.3, 2011.1240.1, 2011.1241.1.

Az amerikaiak többször átrendezték a tábor, az újabb deportált- és hadifogoly-csoportok érkezése után egyik részből a másikba költöztették az embereket, ami némi árnycót vetett kezdeti népszerűségükre: „Mert hát ki jutott lakáshoz. A pesti vagányok, a polsiak és nagyobb részt olyanok, akiknek soha nem volt ilyen. Becsületesen járó ember itt is háttérbe szorult az erőszakos és szemtelen tömeg mögé. Itt nagyon kicsi a becsületesen gondolkodók száma. Láthattam ezt Bergen-Belsenben, az mindenből kihozta a valóságát.” Bognár György kisebb kompániájával április közepétől augusztus közepéig ötször váltott lakhelyet : „Akkor átköltöztünk a szomszéd szobába, ahol víz is volt, azaz mosdó. Négy ágyat vittünk be, íróasztalt, rendes asztalt, polcot, az ennivalónak, mindenki kapott egy szekrényt. Virágot tettünk középre a leterített asztalra. A karosszéket az íróasztal elé és ott máris írom a naplót. Szereztem egy naptárt is, ami sajnos ott maradt. Így most nem tudom a napokat. Csak fekszem, kelek. A szobát újfent én rendeztem be. Úgy látszik, eziránt van legtöbb tehetségem. És én magam külön nagy kedvvel csinálom. Három nagy szobából a legjobb és legszebb dolgokat szedtem össze, úgyhogy mikor szépen megbarátkoztunk a helyel, jöttek az amerikaiak, hogy este 6-ig ki kell üríteni a lakást, rettenetesen el voltam keseredve. Már szívemhez nőtt a lakás.”

3. A felvétel a hillerslebeni magyar csoport néhány tagjáról készült.

Jelzet: Holokauszt Emlékközpont, Gyűjtemény, 2011.123.2.

A koncentrációs táborokban jellemző volt a kisebb baráti körök, társaságok, „családok” összetartása, utóbbi alatt nem minden esetben értendő valós rokoni kapcsolat. Ilyen közös háztartások a gyűjtőtáborban is kialakultak, vagy adott esetben ugyanazok tovább funkcionáltak. A közös lakásba elszállásoltak elosztották egymás között a feladatokat. Felváltva jártak az ebédért, vízért, vételezni, amire szükségük volt. Kialakították a takarítás rendjét is, sőt még néhol az alvás is váltott fekhelyen történt, tekintettel a nem egyforma magasságokra és a fekhelyek különböző kényelmi fokára.

Hillersleben a szabadság, a felszabadult zsidók birodalma lett: „Valahogy így lehetne nevezni ezt a kis várost, mert egy kis »város« ez. Ahogy a kapun belépünk, merthogy kapu van, sárga emeletes épületeket látunk meg. Mindjárt előttünk látszik a gondozott tér. Az aszfaltos úton most amerikai motorkerékpárosok száguldoznak. A kantinepületek előtt ebédért állnak sorban a mieink. A kórháznál éppen tejesztás van, sajtot, kenyeret az ablakon adják ki. Az Alterkaserne, ahol most az amerikai kórház van, teljesen ki van ráolva. Új berendezés került be, az ablakon belátni a konyhába, ahol [a] jobbnál jobb ételeket főzik.

A kantinepületben van a magyar bizottság irodája, igen szép előkelő helyiség, falburkolata fából van. És az íróasztalok úgy állnak, mint Pesten. Az utcákon tisztaság, német munkások járnak mindennap, takarítanak. A kantinepületnél ez a GH [Gazdasági Hivatal], most raknak le egy autó konzervet. Amerikai autók hozzák a kaját szünet nélkül. Ha a sorompón túlme gyünk, itt a vasútállomás is, a műszaki iskolát és a többi gyár-kísérleti épületeket találjuk. Itt ma már csak amerikaiak vannak. Másik irányban vannak a villák. Itt élnek a felszabadult zsidók.

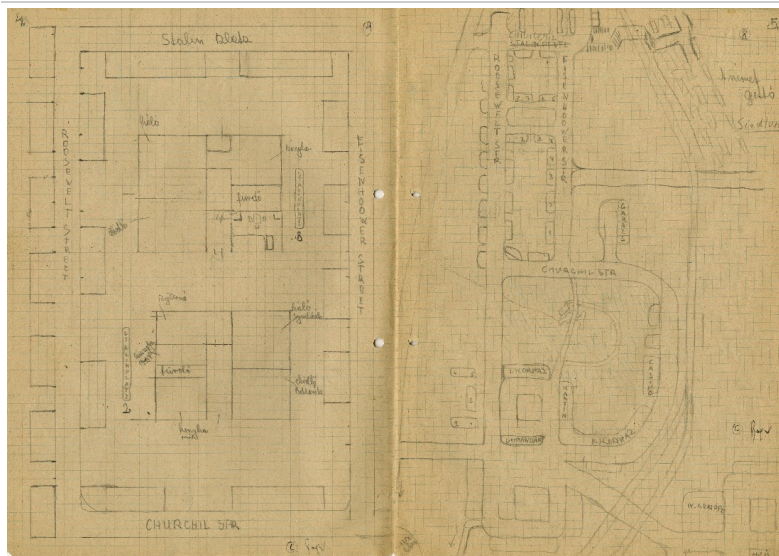

4. Vajda László karszalagja, melyet Hillerslebenben a szovjet hadsereg tisztjétől kapott.

Jelzet: Holokauszt Emlékközpont, Gyűjtemény, 2013.26.1.

Egyemeletes[ek] a legmodernebb kényelemmel felszerelt épületek. Egyformák, részint szürke, részint barna kivitelben, így az egész szépen mutat. Míg odaérünk, mehetünk az autótúton, akkor az egyik oldalon konyhakerteket, a másik oldalon pedig egy nagyobb parkot látunk. Ezen keresztül vezet egy gyalogút, ami aztán a Hermann Göring Strasse-ban talál folytatást. Az előbbi utca a Barbarossa Strasse. A parkban van egy kis tó és egy kis patak, amelynek vízesése van. A villák között kis virágos kertek konyhanövényekkel. Minden nagyon szép zöld. A Hitler Strasse az első keresztutca. Azután a Sieger Platz következik, ez egy szépen parkírozott tér. Általában minden nagyon szép, látszik, hogy katonatisztek laktak itt. Az utcán vidáman kopognak a léptek. Zsidó nők flancoznak, flörtölnek amerikai katonákkal. Mások ebédet visznek haza. Biciklik suhannak el mellettünk a sima úton. Amerikai katonák száguldoznak tűzoltóautóval, nekik minden játék, sport. Ez egy nemzetközi város. Egymás után hallod a lassú magyar beszédet, utána a pergő lengyelt, szlovákot, a dallamos franciát. Az angolt csak a katonák beszélik.

Bognár György részletes naplójából megtudhatjuk azt is, hogy nézett ki egy hillerslebeni - az ő szavával élve - „polgár” hétköznapja: „Reggeli volt: tejes kávé, vajjas pirított kenyérral, utána elmentem vételeztem kenyeret és kvarglit. 4 személyre egy kenyér és 2 kvargli. Ezek után elmentem a tej jegyemért a kórházhoz. Ott a német cerberus azzal fogadott, morgen um 9 Uhr, alles morgen um 9 Uhr. Szóval ezt nem tudtam elintézni. Otthon uzsonnáztunk egy kvargli kenyérral, mikor ez megtörtént, Miki elindult az ebédért. Közben itthon kiráztuk a pokrócokat, elmosogattunk, és spejzunk részére hoztunk fel üvegeket. Akkor leültem és írtam a naplóba, míg jött Miki az ebéddel. Az ebéd kelkáposzta-főzelék volt friss krumplival, hússal és szalonnával. Jóízűen ettem és jóllaktam. Ebéd után az orvoságos dobozt raktuk rendbe. Én megcsináltam az asztali lámpát, amely mellett most is írok, Balambér pedig az éthordó fülét reparálta meg. Miki ezalatt kinn barátkozott a családdal. Valószínűleg fogunk cserélni velük kenyeret lekvárért, meg cigarettapapírért. Ezután uzsonna következett. Kvargli kenyérral, majd Miki elindult vacsoráért. Később mi is mentünk, mert fertőtlenítték az amerikaiak valami pumpával. Mint tapasztaltam, nem sokat ért. A vacsora nagyon jó tejeves volt. Megettem belőle egy jó tányérral. Most az előbb jöttek szólni, hogy mehetünk fürdeni most este, ugyanis úgy volt, hogy reggel fogunk. De hát a kisasszonyok meggondolták magukat. az íróasztali lámpába villanykörtét a pincéből hoztam fel. Most megyek fürdeni, április 26. este 9 óra.

5. Bognár György által készített alaprajz Hillerslebenről.

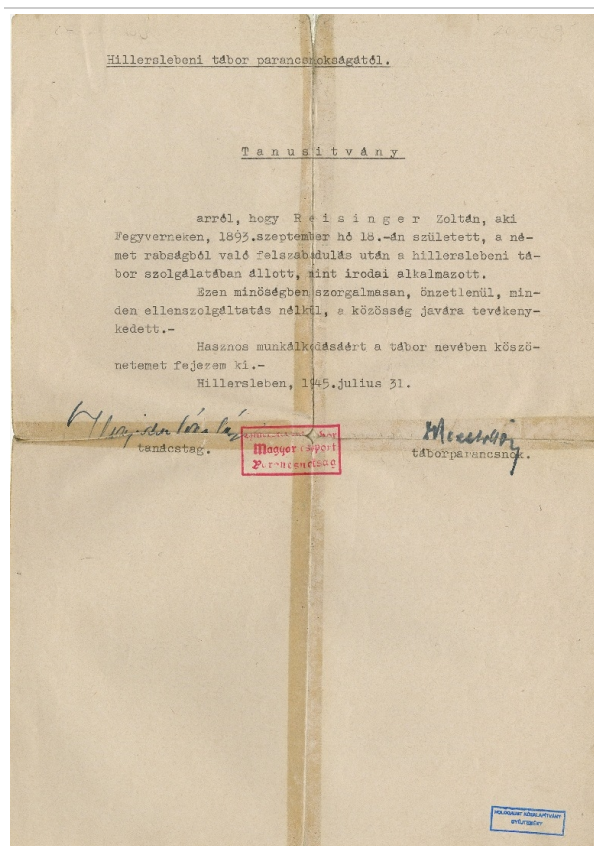
Jelzet: Holokauszt Emlékközpont, Gyűjtemény, 2011.25.1

A túlélők egyöntetűen jó ellátásról, gondos orvosi kezelésről számoltak be. A kázinóban magyar vezetés alatt folyt az ételmezés, a jegyrendszer bevezetése előtt az ajtón szó szerint csak úgy juthatott be az éhező, ha valahogyan átverekedte magát a tömegen, a tolongók egymás kezéből lökték ki a tányért, kanalat. Később az ételosztás már rendben folyt. A menü eleinte a többség - itt is - gyengének találta: reggelre „keserű fekete”, ebédre főzelékek (burgonya, bab, borsó, répa, káposzta), krumplis ételek, vacsorára leveses fogások. Emellett jegyre kenyeret vételezhettek. „Állítólag sok mindent fogunk kapni, csak lassan indul. Az ételben rendszerint van hús, egyszer szalonnát is találtunk benne. Minősége igen változó. Volt már ehetetlen répa vagy káposzta és gersli. Mennyiségileg adnak eleget, csak a szószokból mérik szűken az adagot. Az a finom dolog.” Idővel emelkedett a színvonal, május elején külön magyar konyhát állítottak fel, ahol gulyás volt a nyitó fogás. A kórházban fekvők kosztját, amelybe hús, zöldség, gyümölcs, tej is bekerült, Bognár György a következőképpen minősítette: „Na, és milyen volt a koszt? Kérem szépen, a koszt nagyon jó volt. Először csak jó, később nagyon, de nagyon jó.”

A konszolidálódott viszonyok között is előfordultak kisebb-nagyobb fennakadások, így a május 7-ei ebédoztsátnál: „Az ebéd nagyon jó volt. Sárgaborsó hagymás szósszal. Csak nagyon keveset adtak. Ez kimondottan jó étel, hogy nem szégyellik magukat. 1 leveles kanál szaftot adtak rá. Rengeteget kellett várni, mert nem volt só, az amerikaiak nem adtak, ez volt a kifogás. És ameddig nem jön meg a só - Magdeburgba ment érte az autó - addig nincsen osztás. Só nélkül nem lehet kiadni. Szép kis társaság, mikor az utolsó sőt is befőzik, akkor kezdenek szaladgálni a só után. Az emberek meg várjanak. Végre aztán 2-kor kiadták.” A deportáltak ilyen súlyú sérelem miatti zúgolódása árulkodó: azt mutatja, összességében visszaszoktak az emberi környezet és viszonyok közé, jelenlegi helyzetüket már nem az éhezéssel teli hónapokhoz viszonyítva ítélték meg, hanem a deportálás előtti életükhöz hasonlítva alkottak - jogos, avagy eltúzott - kritikát.

A tetvetlenítés elsőrendű kérdés volt, néhány hét alatt sikerült a mértéktelenül elszaporodott élősködőket kiirtani. Az egészségügyi ellátást az amerikaiak szervezték meg, az ambulancián mindenki kartotékot kapott, személyes adatait, kortörténetét rögzítették. A kórházban a személyzet részben amerikai, részben német volt: „Az orvosok, katonák nagyon figyelmesek. Mostanában ugyan minden este berúgnak a német schwesterekkel együtt. Minden ellentét dacára jól megértik egymást. Ilyen a front mögötti élet. A schwesterek igyekeznek megtenni mindent a betegekért, amit lehet.”

Minden odafigyelés ellenére azonban a flekk- és hastífusz további áldozatokat követelt, a háború után felvett DEGOB-jegyzőkönyvekben 150-350 közé tették a járványban elhunytak számát. A magdeburgi hitközség vállalta el a magyar halottak sírjainak gondozását. Reisinger Zoltán, a hillerslebeni csoport egyik tagja is beszámolt a táborban bekövetkezett halálesetek magas számáról. Valamennyi elhunyt sírjára kis táblát készített, ehhez fémlapokat szerzett, melyre kalapáccsal verte rá a betűket. Mivel Hillerslebenben volt az Optiker-gyár központja, ezért a szerszámokhoz való hozzájutás nem jelentett számára gondot.

6. Reisinger Zoltán tanúsítványa hillerlslebeni munkájáról.

Jelzet: Holokauszt Emlékközpont, Gyűjtemény, 2011.124.29.

Bognár György a felszabadulás után szűk egy hónappal kapta el a flekktífuszt, így ő is bekerült az ambulanciára, ahol vegyes érzelmekkel vészelte át a május végi, háromhetes gyógyulását. Autón vitték lakásáról negyven fokkal a kórházba. A betegfelvétel pontosan és körültekintően zajlott, beutalták egy „tífuszos szobába”, amelynek tisztaságával már kevésbé volt megelégedve: kapott ágyában még az előző beteg által otthagyott kenyérmaradék hevert. Az orvosok viszont jó benyomást tettek rá: „Általában az orvosok nagyon rendesek voltak. Lehet mondani, mindent megtettek, amit lehet. A német alaposág mutatkozott itt, és óriási gyakorlattal rendelkeztek, mint katonaoorvosok. A flekktífuszt mindegyik tökéletesen ismerte, egyik mesélte, hogy a flekk 35 éven felül feltétlenül halálos volt kint Oroszországban. Olyan lelkiismeretesek, hogy Arnoldot, neki valami szívbaja van, naponta 4 orvos vizsgálta meg és vitatkoztak az ágya felett, látszott, hogy foglalkoznak vele.” A német schwesterek érte kritika is, mely szerint nem voltak túl barátságosak, nem jöttek azonnal, ha a betegek hívták őket, az enniváló hazalopásában azonban már sokkal fűgébnek mutatkoztak .

Bognár ennek kapcsán bírálta az amerikaiakat is, úgy vélte, túl elnőzőek a németekkel szemben, a munkára idevezényelteteket teljesen szabadjára engedték, a konyhákban, ambulancián dolgozók pedig annyit loptak, amennyit nem szégyelltek. Továbbá, ha részegek voltak, nem lehetett velük bírni, egész nap autókon, motorkérpárokban rohangásztak, este estélyekre jártak, hajnalig flörtöltek. „majd átmentünk a korzóra, ahol mindig van valami érdekesség. Vagy részeg katonák dülöngélnék kiabálva végig az utcán zsebekben boros üvegekkel, vagy taláni beszélgető katonákat. Van, amelyik magyarul is tud. Közben motorosok száguldoznak végig az utcán. Ijedten ugrunk félre előlük. Különböző az amerikaiak már 2. napja búcsúestet rendeznek és mindennap tők részegre isszák magukat. A nagy estély rendszerint a [kórház]-i nővéreknél van a Roosevelt Strassen.” Bognár szerint az amerikaiakat váltó angolok valamivel szorosabbra fogták a gyeplőt, leszállították a németek fejadagját, és ellenőroket vezényeltek ki mindenhová .

7. Cigarettapapír hátoldalára írt sorok a hillerlslebeni napok emlékére, 1945. május 8.

Jelzet: Holokauszt Emlékközpont, Gyűjtemény, 2013.195.13.

A mindennapok eleinte a fizikai környezet kényelmesebbé, szebbé tételében és az élelmiszerszerzésben teljesebbek ki. A testi kondíció feljavítása mellett, illetve után a hazaútra várók igyekeztek az idő múlását programokkal siettetni és elviselhetőbbé tenni: sétáltak, kirándultak, kártyáztak. Nyár közepére a szabadidő eltöltés szervezett formája is kibontakozott. Július 4-én rendezték meg a Casino épületében az első kulturális rendezvényt, a Tarka estét, amely nagy izgalomba hozta a gyűjtőtábor lakosságát, lázas készülődés indult: „Hát bizony hosszú idő után ez az első kulturális megmozdulásunk. Új ruhák készülnek, a vasalók mindenütt működésben vannak, és serény kezek pucolják fényesre a cipőket. A vacsorát is korábban adják, hogy mindenki időben elkészülhessen.” A jeles esemény alkalmából „Hillerlsleben polgárainak” színe-java felvonult: „Hillerlsleben aszfaltos utcái és az emberek kisebb-nagyobb csoportokban mennek a Casino felé, szórakozni, nevetni, felejteni. Felejteni a múltat, elfeledni, a jövőre gondolni, csak a mának élni. Így tudunk csak hazajutni, nem szabad arra gondolni, mi lesz. Lassan megyünk fel a Casino lépcsőin, az előcsarnokban már nagy a tömeg [...] Megindul az áramlat. Örömtől kipirult arcok sodródhatnak el melletttem. Ismét élünk, ismét emberek vagyunk, meséljük a boldog tekintetek .”

A nagy helyiségben háromszáz személynek jutott ülőhely, a dobogón lévő mikrofont, zongorát, rádiót reflektorok világították meg. Paródiák, zenei, prózai számok, énekek követték egymást: „Reggeli zene, szolgáltatója Hajdú Péter harmonikaművész. Hajdú Péter neve lassan fogalom lesz. Valóságos ördög, keze úgy mozog a harmonikán, hogy nem is lehet követni. Óriási sikere van. A számok jól vannak összeállítva, úgyhogy mindenki meg van elégedve, hatalmas tapsot kap. Ezután Ilya Ehrenburg cikkét olvassák fel. A cikk akkor látott napvilágot, amikor az oroszok Berlin előtt állottak. [...] Szenes Laci énekel aktuális dalokat, ez szellemes is volt, jól is adta elő. Legjobb szám volt. Jakob Kornelius, estünk vendégművésze zongorázik, majd Salamon Sándor énekel orosz dalokat. A rendőrfőnök ő, ki se néz[tem] belőle, hogy énekelni is tud.” Az előadás szünetében Bognár megállapította, hogy a közönség viselkedése botrányos volt. Folyton ott tapsoltak, ahol nem kellett volna, jarkáltak a műsorszámok alatt.

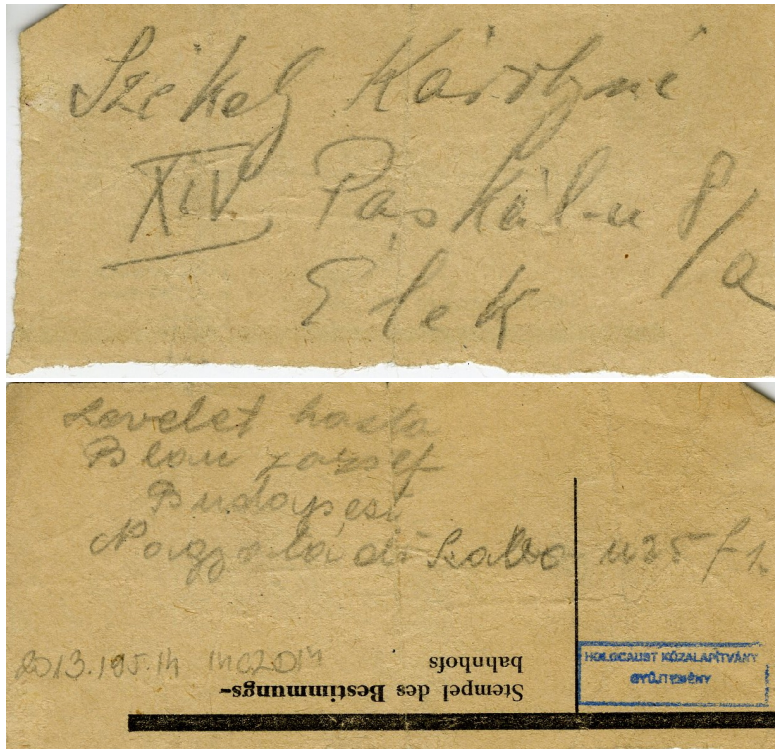
Az estét a vacsoráról visszatérő tömeg táncolással zárta: „Először figyelem a táncolókat, hogyan táncolnak, mik az udvariassági formák. Úgy látom, öltözködésük kielégítő. Sokakat látok ingujjban táncolni, azt hiszik, hogy Bergenben vannak. A nők némelyike nagyon ízléstelenül van öltözve, kevés az igazán csinos nő. Természetes a kritizálás azonnal megkezdődik. Ide-oda kapkodjuk a fejünket, nézzük a táncolókat .” Végezetül Bognár „helyszíni riportjához” még azt is hozzátette, hogy a korabeli fiúk nem táncoltak, csak „ültek, mint kocsis a sárban”

A második Tarka estét július 15-én tartották. Step-, zongora- artistaszámok, orosz dalok, magyar nóták alkották a sokszínű repertoárt. Ezt az előadást az orosz tisztek is meglátogatták. Az emlékezetes események sorába tartoztak továbbá a nemzeti válogatottak barátságos futballmérkőzései. Hillerlsleben krónikása a magyar fiúknak az olasz és az orosz csapattal folytatott meccseit örökölte meg. A sportesemények nem zárultak a magyarokra nézve szívderítő eredménnyel: az olaszoktól 11:1-re, míg az oroszoktól 10:2-re kaptak ki .

„A magyar [és az] olasz válogatott játszott barátságos mérkőzést. A hirdetés a meccs 6 h-i kezdetét jelezte, de a közönség már 5 h után kezdett gyülekezni a pálya körül. A pályán nem szabályos, 70x66 m. A kapukon most nincsen háló. A pálya körül most lassan megtelenek az ülőhelyek, de a közönség csak most kezd igazán áramlani. Megérkezik a bíró is Székely és 6 h után a mérkőzés el is kezdődik. Az emberek mindig nagyobb csoportokban áramlanak a pálya felé a Roosevelt Strasse-ről. A nézőközönség száma 1000 körül járhat, amikor fergeteges taps közepette, először az olasz csapat fut ki a pályára. Kék ingben, fehér nadrágban futnak ki ezek az izmos fiúk, élvezet nézni őket. Nem is olyan hosszúak, mint amilyenek vártuk őket. De most ismét felzúdul a közönség, mert a magyar csapat fut ki a pályára, élén Ganzfried csapatkapitánnyal, aki kék-fehér VAS-dressben van. A többiek fehér trikóban és fekete nadrágban. A trikón kis piros jelvény. Hallom, beszélgetnek, itt nem lesz nagy küzdelem, az olaszok elnyelik a magyarokat. Ezek gyerekek ilyen játékra ?!”

Bognár egy lengyelekhez kötődő, emlékezetes performanszról is említést tett, melynek keretében a Führenek tartottak „gyászmenetet”: „Amint leérünk, távoli dobszó és valami dallamtalan zene üti meg füleinket. Hát ez mi? Karnevált tartanak a lengyelek, hiába, ezeknek van kedvük. Szép nyári este, elszórakoznak vele, ilyenkor mindenki szívesen sétál. A Roosevelt Strasse-ra érve látjuk a menetet, lassan hömpölyög felénk a túlsó oldalról. Úgy látszik, hozzánk is átjönnek. Most már látjuk, Hitlert temetik! A zenekar egy dob, egy fuvola, egy tangóharmonika az állandó egyforma ütemű gyászzenét játssza. Közben a menet halad, és már itt is vannak. Elöl négy kerékpár csinálja az utat, utánuk a gyerek fapuskával, majd a kereszt, amelyről Krisztus helyett egy gázálarc üres üvegei néznek meredten alá. Ott megy mögötte a két pap fehér miseruhában, cilinderben, kezükben olvasóként hatalmas könyv és rózsacsokor. Az egyik épp most hinti meg vele a halottat. Közben a menet közepe érkezik meg, az első koszorú, melyen ez a felírás: caput Hitler. És most jön a halottas kocsi elé fogva kockásruhás kiöltözött »lovakkal«. A kocsin a »nagy« halott kancellári és vezéri ruhájában fején félre csapva a sapka, épp most ütötte félre az egyik hóhér, aki meztelen karddal és bemázolt felsőtesttel lépked a holttest mögött. Közben néha beleszúr. A másik hóhér egyik pontot a másik után adja ennek a nagy elmének. A halott hasán lobogva ég egy gyertya, a kocsi négy sarkán ugyancsak égnek a gyertyák. Most hozzák a koszorúkat, ott a felírás: Deine [!] Volk. Az egész menetet körülveszi a boldog zibongó embertömeg. Mindenki örül, mosoly üldögél az arcokon, egyesek teli torokból nevetnek, az ablakból tapsolnak az emberek. És hol vannak a drapériák és szőnyegek az ablakokból? Most ér a menet a főterre, a tömeg nőttön nő, aki csak teheti, csatlakozik a menethez, az izgalom és az öröm a tetőfokára hág és mindenki tapsol. A menet lassan haladt tovább. Én pedig megyek vissza a kórházba, és sokáig hallgatom az elhaló tompa gyászzenét .”

A - még ha egyelőre nem is teljes értékű - szabadság megtapasztalásának és az életben maradás miatt érzett örömmel a hatása sokakat már a gyűjtőtáborban a jövő tervezésére, vagy éppen megalapozására sarkallt. Erről számolnak be itthoni levelezésükben a Hillerslebenben összeharagkozott egykori sorstársak: „Ugye meglep Sanyikám, hogy hillersi tervem megvalósult, azaz Dezső és Gittus egy pár lettek, méghozzá igen boldog és megértő házastársak .”

8. Székely Károly első Budapestre érkezett életjele a gyűjtőtáborból, Hillersleben, 1945. április-május.

Forrás: Holokauszt Emlékközpont, Gyűjtemény, 2013.195.14.

Átiratban:

Székely Károlyné

XIV. Paskál u. 8/a

Élek

Levelet hozta

Blau József

Budapest

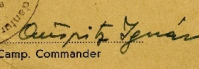
Nagyatádi Szabó u. 25. f. 1.

A közállapotok drasztikus javulása ellenére a többség figyelme szinte azonnal a családtagok sorsa, az otthoni helyzet felé terelődött, és az emberek napról-napra türelmetlenebbé váltak:

„Bergenben azt mondták, nem szabad hazagondolni, mert csak magunkat esszük vele. És a koszt ügyis kevés. Ellenben itt van elég koszt, közelebb vagyunk haza, és minél közelebb leszünk, annál többet foglalkozunk az otthonnal .” A család utáni egyre növekvő vágyódás volt többek között az oka annak, hogy a túlélők többsége gondolkodás nélkül visszautasította az amerikaiak ajánlatát, akik nyugatra telepítésük céljából autót küldtek értük.

Az Alpenjäger-kaszárnya

Az ausztriai Welsben és környékén 1945 tavaszától huszonhárom betegtábor üzemelt, amely 15 500 volt foglyot látott el, ehhez még további négy kórházban ápoltak 6800 egykori háftlinget. Mindezek közül megközelítőleg 12 000 magyar deportált állomása volt az Alpenjäger-kaszárnya, ahová június első hetében 5360 volt deportáltat gyűjtöttek össze .

ALPENJÄGERKASERNE, WELS, FELSÖAUSZTRIA TABORPARANCSNOKSÁG	HQS of the CAMP FOR DISLOCATED PERSONS WELS, UPPER-AUSTRIA
No. 4779 * /	
Fenti parancsnokság hivatalosan igazolja, hogy	The HQS of the Camp for Dislocated Persons officially states, that
Grosz Andor. (anya neve Steinet Klára született Szombathely 1922. év II. hó 20. nap) 1946. május 5.-től az Alpenjäger-laktányában levő gyűjtőtáborban tartózkodott és annak elhagyásakor fertőtlenítette. — Wels, 1946.	Grosz Andor (mothers name Steinet Klára born in Szombathely on the 20. 2. 1922) had been staying from the 5 th May 1946 in above camp and was duly deloused when leaving. — Wels,
	
Táborparancsnok — Camp Commander	

ALPENJÄGER-KASRNJE, WELS, GORNJA-AUSTRIA PORUCNIK LAGERA.	CAZARMA ALPENJÄGER, WELS, AUSTRIA DE SUS COMANDAMENTUL LAGARULUI.
Gornja komanda urjackedi osvecuje kak	Comandamentul de mai sus certifica in mod oficial ca:
Grosz Andor. Maternje imja: Steinet Klára Rodil Szombathely rok 1922. misjac, 2 den 20. tut bul 1945. 5 maja. u. Alpenjagerov kasarnje gde bul skuplju loger, es toho zilsav bul dezinficiran. Wels, 1945.	Numele mamei nascut la anul luna ziua din ziua de 5. Mai 1945 a stat in lagarul din cazarma Alpenjäger si la parasirea acestuia a fost desinfectat. Wels, la 1945.
Zdorov.	Sanatos.

9. Ezt az igazolást Grosz Andor kapta a táborparancsnokságtól.

Forrás: Holokauszt Emléközpont. Gyűjtemény, 2013. 179. 14.

Wellsben az amerikaiak az első deportáltak megérkezésekor szabadrablást engedélyeztek: „Taposunk a cukorban, kávéban. Egyesek bicskával csak egyszerűen kihásítják a cukros zsákokat, alátartják a szájukat s mintha vizet innának a csapon, úgy nyelik a kiömlő cukrot.” Az élelmiszerhez hasonló sorsra jutottak a katonai ruharaktárak is: „néhány órán belül hemzseg a kaszárnya az újdonsült náciaktól”. A féktelenség miatt betegek lettek az emberek, ráadásul nem lehetett normális ellátást biztosítani, beosztva elég lett volna egy darabig az a mennyiség, amelyet rövid idő alatt elherdáltak. Idővel itt is beállt a fordulat: az amerikaiak lezárták a tábort, kórházat, ambulanciát nyitottak, gyógyszert szereztek, megszervezték a takarítást, fertőtlenítést, az udvaron máglyákban égettek el a tetves ruhákat.

Különféle, válogatott hányattatások után Nadas Erzsébetet és társait május 9-én parasztszekereken vitték Wellsbe. Első benyomásairól így írt visszaemlékezésében: „Ha nem szabadultunk volna fel, azt hinném, hogy egy újabb koncentrációs táborba kerültünk. A nagy kaszárnyába zsúfolták be a környék összes deportáltjait. Egy sötét előszoba padlóján töltöttük az éjszakát. Mindenki beteg, a WC-k megteltek, kiömlöttek a folyosóra, a lépcsők és a folyosók össze vannak rondítva.” Egy volt irodaépület kicsi szobáját foglalták el, másnap reggel az udvaron sorba álltak, tejet, kenyeret, vajot kaptak. A ruharaktárból német katonaruhákat osztottak szét. „Szobánkban kis dobkályha állt, abban tüzet raktunk, tetején lavórban vizet melegítettünk és végre egy év után, tisztára sűrültük magunkat. Az ágyban szalmazsák volt, katonaköpennyel takaróztunk, és itt töltöttük el az első nyugodt éjszakát. [...] Fekszem a katonagyőgyon, a katonakabáttal betakarva, rajtam egy rongyos, de tiszta kombiné, szívom az ablakon beáramló tiszta levegőt, csönd van, semmim sincs, Felszabadultam lélegzem, szabad vagyok, és ez boldoggá és reménykedővé tesz. Nem kívánok semmit, csak hogy ez a testi, lelki nyugalom, amely most eláradt bennem, még soká tartson.”

A katonai parancsnokság és a magyar csoport között Auspitz Ignác, a magyar fogolycsoport táborparancsnoka igyekezett közvetíteni. Alsóbb szinteken a szobaparancsnok tisztsége bukkan fel, ennek betöltői alkották a szobaparancsnoki kart, amely szobaparancsnoki üléseket tartott. A katonai kormányzat utasítására a különböző nemzetek táborparancsnokainak - nevüket, állampolgárságukat, nemüket és korukat tartalmazó - listát kellett vezetniük a tábor lakóiról, melyet szükséges volt naponta frissíteni. Heti értesítésben kellett referálni a katonai igazgatásnak és a vételező egységeknek is.

Ami a szabad mozgást illette, a táborlakók csak a tábor területén tartózkodhattak, akiket kilépési engedély nélkül ezen kívül találtak, azokat megbüntették. Emellett mindennemű jármű használatát megtiltották, tilos volt az olyan élelmiszer tárolása, amely nem hivatalos vételezés útján került be, a rablást és lopást a legszigorúbban büntették. Ez mindenre egyformán vonatkozott, ahogyan az amerikai tiszték parancsai is, melyeket a legszigorúbban kellett végrehajtani. A „csensceléstől”, lopástól úgy próbálták elrettenteni a deportáltakat, hogy kollektíve mindenkit a kedvezmények, segélycsomagok megvonásával fenyegettek meg.

10. Engedély Nemes Katalin részére a 869. tüzérségi zászlóalj vezetésétől, mely szerint munkája miatt Wels 10 km-es körzetében szabad mozgást engedélyeznek számára.

Jelzet: Holokauszt Emlékközpont, Gyűjtemény, 2011.445.7.

Néhány szemléltető példa a közbiztonság és közrend fenntartását megcélzó retorziók közül: az élelmiszerjegggyel való visszaélés harmincnapi cigarettaadag megvonását, súlyosabb esetben elzárást, részben sötétzárkát, a konyháról történő lopás pedig öt nap fogdát vont maga után. A városban igazolatlanul tartózkodókat az állomásparancsnokság első esetben 24 órás elzárással, második esetben háromnapos, kenyéren és vízen való fogva tartással büntette meg. Az a szakács, aki megütött egy táborlakót, elveszítette az állását Továbbá: „Kahán József szennyvizet öntött ki. Büntetése ötnapi cigarettamegvonás. Az ítélet végrehajtása 30 napra felfüggesztett.”

Auspitz adta elő a parancsnokságnak a magyarok kifogásait és panaszait, amelyek legfőképpen az elzárások, verések miatt fogalmazódtak meg. Egyik reggel például a magyar pilóta-tábor lakóiból néhányat egy amerikai katona felsorakoztatott, egyikükbe belerúgott, aztán valamennyiüket csuklózárra, „izomtépi gyakorlatokra” fogta. A megalázó tortúra során egyik férfinak még a lába elé is lőtt, majd fogdába vitte őket. Bűnük a kijárási tilalom megszegése volt. Auspitz szerint ugyanakkor bizonyos szempontból a deportáltak sem mutakoztak kellőképpen együttműködőnek, nem voltak az amerikaiak segítségére, nem tartották be a hozott szabályokat. Auspitz próbálta menteni a parancsnokságot, amely nem kisebb feladat elvégzése közben követelt el hibákat, mint - csak a welsi körzetben - 78 ezer különböző nemzetiségű embert táplálása. Ez azonban az ellátásban okozott fennakadásokat illetően kérhetett megértést és türelmet, a fentihez hasonló incidensek tekintetében alig.

Kedves Iren néni! F: Grosz Andor Wels 9/15. Mar. 30.
 Nagy probléma eke Keryileem mikor e lap megvrosat engedelyeztek Keryileem? Miton ebontve e Kerdest Iren nonhoz fordulok irasommal, tesszem ezt abban a remenyben, hogy a posta a tuloldal regey cimem megtalalja.
 Helyszoke miatt ezuton csak ezt kozlom, hogy jelenleg linz mellett Wellsbe, egya magunk be esv atrendezte Kasadnyaban viszonylag eleg jo korulmenyek kozott de oriasi szomorúsagban es gyaszban vagyok. Apuka meg husvet napjan sok gyaloglas kozben nagyon gyenge es rossz konducioaban lemaradt melólem Bécshez közel. Sajnos alomraatax mind elpusztultak. Bovebben szobeleleg Joskabdesna biram, es Keryem a fennt szomorú hír közlését, de ha jobbnak látja inkább én mondok el majd, egy szagy szomorúsagban találórközeseem Kis önömet vagyit. drága Anyukámnak Tehát Joskaba döntsön fenntirottak közül mit közöl szerettemmel Bizva hogy mindenkit egészségesben hamarosan otthon találak kezsoök csak.
 Bana

2013.179.10 ALPENJÄGERKASERNE TÁBORPARANCSNOKSÁG WELS FELSO AUSZRIA
 ALPENJÄGERKASERNE LAGER-KOMMANDANTUR WELS OBEROSTERREICH
 ALPENJÄGERKASERNE CAMP HEADQUARTERS WELS UPPERAUSTRIA
 1392 DIO
 Weber József né urnőnek
 BUDAPEST
 V. Gr Klebelsberg-u. G. IV 3.
 / volt Hold-utca /

11. Grosz Andor hazaküldött üzenete az Alpenjägerkaserne Táborparancsnokság levelezőlapján.

Jelzet: Holokauszt Emlékközpont, Gyűjtemény, 2013.179.10.

F: Grosz Andor, Wells Laktanya

„945. máj. 30.

Kedves Irén néni!

Nagy probléma elé kerültem, mikor e lap megírását engedélyezték. Kinek írjak? Midőn eldöntve a kérdést Irén nénihez fordulok írásommal, teszem ezt abban a reményben, hogy a posta a túloidali régi címen megtalálja.

Helyszűke miatt ezúton csak azt közlöm, hogy jelenleg Linz mellett Welsben, egy a magunk be- és átrendezte kaszányában viszonylag elég jó körülmények között, de óriási szomorúságban és gyászban vagyok. Apuka még húsvét napján sok-sok gyaloglás közben nagyon-nagyon gyenge és rossz kondícióban lemaradt mellőlem Bécshez közel. Sajnos a lemaradtak mind elpusztultak. (Bővebben szöbelileg.) Jóska bácsira bízom és kérem a fenti szomorú hír közlését, de ha jobbnak látja, inkább én mondom el majd, így a nagy szomorúságban talán érkezésem kis örömet vegyít drága anyukámnak. Tehát Jóska bá' döntsön, fent írottak közül mit közöl szerettemmel. Bizva, hogy mindenkit egészségben hamarosan otthon találók, kézcsoók, Bandi."

Az átmeneti táborozás célja a foglyok felerősítése és a hazautazásra való felkészítése volt, hogy mire ennek akadályai elhárulnak, addigra egészséges vagy legalábbis gyógyultabb, nem fertőző és az elszennvedett súlyvesztését is valamelyest kiheverő emberek szálljanak fel a vonatokra, ahogy egyikük fogalmazta: „Lényegében az itt eltöltött, néhány hétre szükségünk is volt, mert ha azonnal haza kerülünk, szegény hozzátartozóinkat tönkre ettük volna ."

Ami az élelmezés minőségét illeti, a megjelent tábori lapban közölt információk ellentmondóak, a június 20-i szám szerint az 1600 kalóriás fejadagot a következő hétre ígérték 2000-re felemelni , ugyanakkor öt nappal később azt közölték, hogy a napi 1100 kalóriát fogják megnövelni 1600-ra és visszamenőleg kiadják a különbözetet is . A ételosztás körülményeiről egy tábori vicc referál: „Különböző sorok állnak a konyha előtt, legalább öt. Jön egy új »lágeros« egy régivel. Imígyen az új: - Mondd, öregem, ez milyen sor? - Ez ebédért áll, jeggyel, a másik ebédre vár jegy nélkül, a harmadik a repetás. - De van ott még egy, az micsoda? - Az kérék? A holnap déli repeta-sor ."

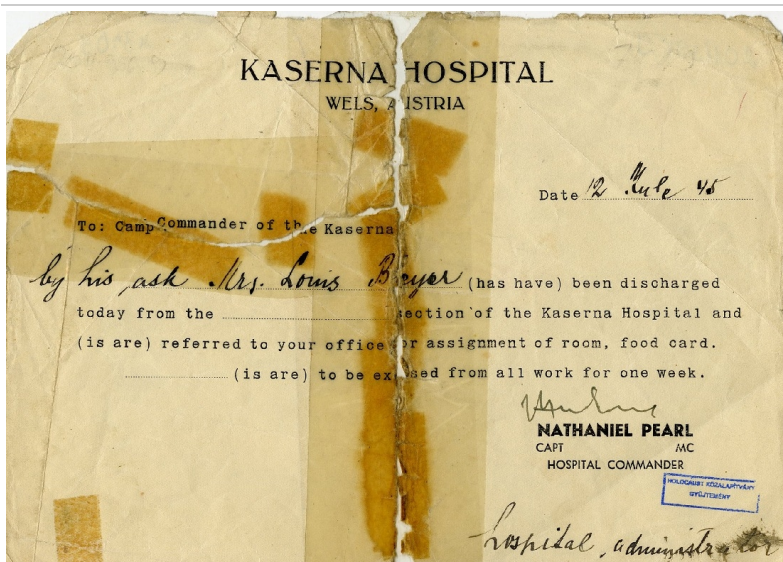
A ruházkodás tekintetében olvashatunk különféle kiutalásokról, segélycsomagokról, melyek az élelmiszer mellett ruházati cikkeket is tartalmaztak. A fehérenmű javítására műhelyt létesítettek, a bakancs-kiutalások megindulásakor szigorúan megtiltották a kiadott cipők cseréjét, eladását. Amennyiben az amerikaiak ilyet tapasztalának, a támogatás teljes megvonását helyezték kilátásba. A különféle jegyekre, kiutalásokra jogosultak számának megállapításához a rendőrség és irodaszemélyzet éjszakai létszámenőrzést végzett .

12. Egy tiszta és meleg takaró már magas civilizációs szint megugrását jelentette az ismert előzményekhez képest.

Jelzet: Holokauszt Emlékközpont, Gyűjtemény, 2011.469.1.

Az alpenjägeri kórház berendezését, műszereit, gyógyszerkészletét az amerikaiak biztosították. Az ellenőrző főorvos dr. Spitz Gábor nyilatkozata szerint az első napokban negyven volt a napi halálozási szám, ez június végére legfeljebb egy-két főre redukálódott. A welsi temetőben külön részt alakítottak ki a zsidó halottak számára, félezer személy az Alpenjäger-kaszárnyából került ide . Az amerikai katonaorvosokról Spitz pozitívan nyilatkozott: gyorsan megszervezték az egészségügyi ellátást, három nap és éjjel alatt rendezték be a kórtermeket, rangra való tekintet nélkül maguk is kivették a részüket a piszkos és fertőző betegek ellátásából. A szenvedőknek 44%-os alkohollal vegyített ópiumot adtak. A kórház 406 ágyat tartott fenn, négy orvos látta el a betegeket . A kórházakból pontos regisztrációt kellett vezetni, az orvosi jelentésnek tartalmaznia kellett, kit kezeltek és milyen kezelést alkalmaztak, feltüntetve az elbocsajtás, vagy más kórházba való továbbítás dátumával. A kórház feladatai mellett a tábor tisztaságára is az egészségügyi vezetőség ügyelt .

13. Bleyer Lajos kórházi igazolása.

Márkus László május végén volt kénytelen az ápolószemélyzet gondjaira bízni magát. A koszthoz vegyes érzésekkel viszonyult, fájlalta az ellátás gyakori akadozását. A foglyok ilyenkor összeszedték erejüket, és kiszöktek tarhálni, koldulni, László megfogalmazásával élve, hajtotta őket a nyomor. De ha valakit a kórház őrsége elkaptott, azt kitétték a lágerbe, ahol szerinte még rosszabb volt a helyzet .

Nádas Erzsébet is eltöltött néhány hetet a tábori kórházban, ahol magyar orvosok gyógyították. Mikor visszatért a lágerbe, ő már megváltozott viszonyokkal szembesült: „Távollétünk alatt épen maradt bajtársaink a kaszárnyában nagy kultúrprogramot hajtottak végre. Általában ott konszolidálódtak az életviszonyok. Rend és tisztaság volt mindenütt. A nők kockás ágyneműkből és lepedőkből ruhát varrtak maguknak, és kezdtek női ruhában járni. Tábori lap szerkesztését kezdték meg és tervbe vették a lovardában megtartandó első színi előadást. Táborparancsnokságot és rendőrséget szerveztek, vezetőket és vezényeltet választottak a rend fenntartására és a hazautazás megszervezésére. A táborparancsnok továbbította a táborlakók méltányos kívánságait a város vezetősége, illetve az illetékes katonai vezetőségek felé. A táborlakókat nyilvántartották, tartózkodási helyüket felkartonozták és bejelentett lakását (hálólhelyét) senki sem változtathatta. Este ellenőrizték a szobákat, hogy mindenki a helyén van-e. Egy szóval rend volt... ”

14. Dr. Wolf Miklós rendőrügész ezzel a rendőrtiszti szolgálati könyvvel igazolta magát.

Jelet: Holokauszt Emléközpont, Gyűjtemény, 2011.168.2.

Mikor az egykori rabok látták, a gyűjtőtáborokban hosszabb időre kényszerülnek berendezkedni, akkor lakókörnyezetüket igyekeztek otthonossá tenni és megszépíteni. Márkus László szobája így festett: „Az Alpenjäger laktanya első emeletén ketten lakunk egy kétágyas szobában Révész Jenővel. Tiszta, tetűmentes ágy, fehér lepedő, huzattal bevont pokróc, fejpárna a mennyei kényelmet nyújtó fekhelyünk. Asztal, székek, kályha és szekrény - ruhaszekrény! - egészíti ki a berendezést, és mi olyan jól érezzük magunkat, mint egy előkelő szállodában .”

Mint arra fentebb is történt utalás, Welsben sokszínű kultúrellet bontakozott ki, óriási esemény számba ment a színpadi- és kabaréművek bemutatása. A profi előadók és lelkes amatőrök megalakították az Alpenjäger Tábor kultúrkörét. A felerősödött magyar deportáltak képes falújságot is szerkesztettek, tudományos, irodalmi, zenei előadásokat állítottak össze. A kultúrkör július elején tartotta első rendezvényét . A színházi darabok nagy népszerűségnek örvendtek, közelebb hozták a régi, polgári életet és az otthonot:

„Előadás, előadás...

- hát tessék hölgyek és urak! Balra a bejárat, dohányozni szabad.

- sápadt, imbolygó árnyak bukkannak elő a nyomott szagú hodályokból. Kétoldalt támogatott öregurak ábrándos könnyű mosollyal csoszognak előre. Arcukon a kín... a könny... a dal... a muzsika...

Színház- Színházba megy...!

Most kinyílik az ígért földjének ajtaja. - Nem veszi le kalapját előtted fényes öltözékű ajtónálló, nincs ruhatár, süppedő fotel - és boldog vagy.

Nehézkesen emeled lábad a fűrészpóros homokban és fény, suhanó-villanó fény csap szemedbe. Tarka kulisszák ágaskodnak előtted és a poros deszkarivalda dűsan ígér.

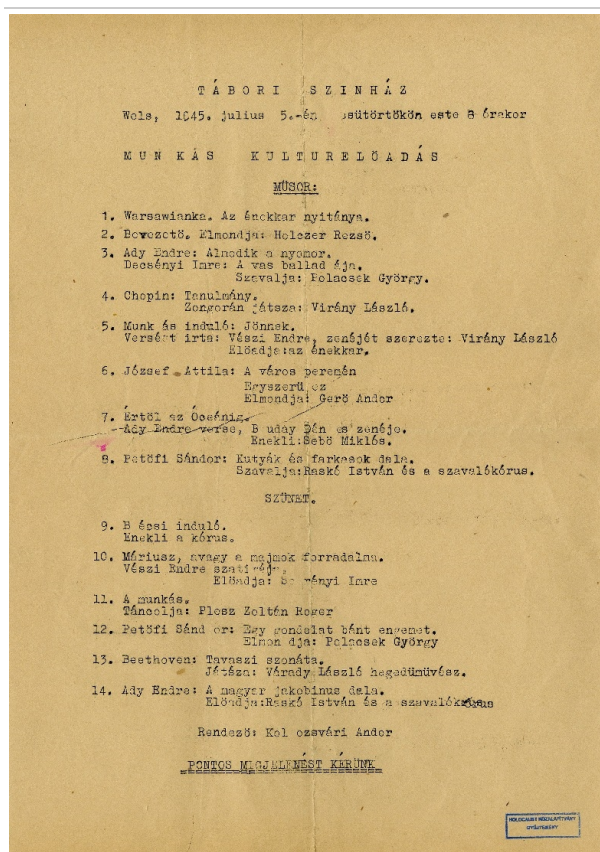
Leülsz székedre és arcodon csorog a könny. Dohányfüstök páráznak karikába előtted - már messze jársz.

Csámpás villamosok csörömpölnek a neon-szítáktól fényes körúton. A kávéház ablakán át halk danák zümmögnek.

Szép volt... rég volt...

A lovarda színház-terem szellős lécein esőlé ereszkedik alá. Beleturkál hajadba, szemedbe és úgy néz ki, hogy sírsz, pedig.... pedig...

az Isten áldja meg a művész urakat .”

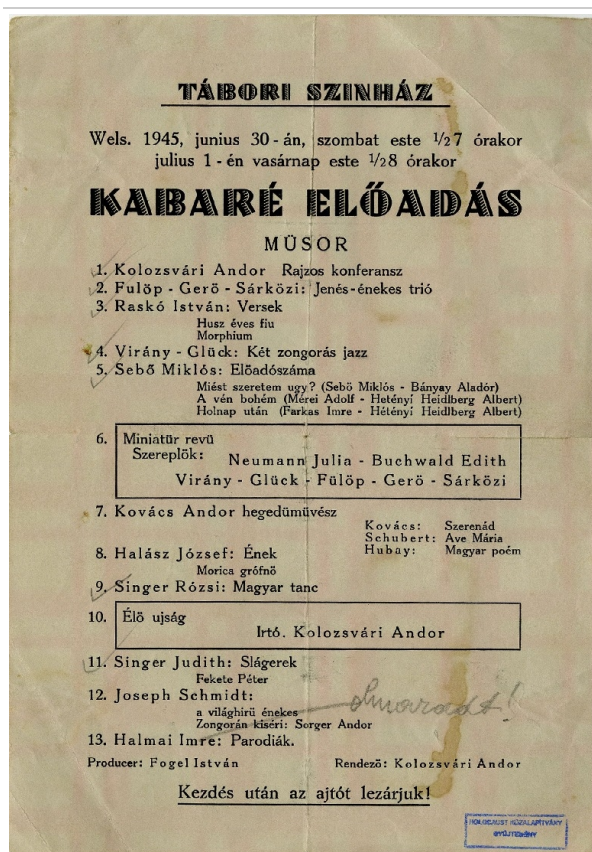

15. A Táboryi színház „Munkás kultúrelőadásának” programja.

Jelet: Holokauszt Emléközpont, Gyűtemény, 2011.1196.7.

Az előadásokon Kolozsvári Andor konferált, a nézőtérén olykor az amerikai százados és az osztrák polgármester is helyet foglalt. A repertoárról így tudósított a táboryi újság: „Fejlődés, emelkedés volt ez a szombat esti műsor. Sokkal kitűnő szereplőink és mélyebben, átérzőbben élvezte a közönség. Ez mutatja, hogy mennyire kezdünk magunkhoz térni lelkieben, testiekben és ez az előtornája újra visszatérésünknek az életbe. Izzó ritmikával, szípkázó tüllel muzsikált a szájharmónika-gítár-trió. Fülöp Oszkár, Gerő László és Sárközi Fülöp és Gerő hangulatos vokálduót is produkáltak. Kitűnő beszédtechnikával színesen, élénken, de a hivatásos művész ízlésének mérsékletével szavalt Polacsek György. Kántor Zsuzsa és Neumann Júlia nagysikerű táncszámokat adtak elő - különösen Neumann Júlia stepp-tánca tetszett. Kovács Endre művészi színvonalú hegedűjátéka vastapsokat aratott. előkelő tónussal, mély átérzéssel játszott, könnyed vonóvezetése impozáns volt. Bravó Bandi! Nagyszerű operaénekesünk, Halász József a már ismert magas-klasszisu technikájával énekelt, hangja még erőteljesebben, melegebben zengett, mint a múlt héten, és ismét élveztük jó mozgását és nagy színészi kvalitásait. Virányi László zeneszerző-karnagy mind kísérő, mind szólólista nagyszerű volt, mint dzsessz-zongorista is remekelt.

Sebő és Halmi - ismét Sebő és Halmi voltak. Kár koptatnunk dicsőítő jelzőket, úgy sem tudnánk nagy sikerüket leírni. Sebő megint meglepetést hozott bámulatos sokoldalúságával: énekelt, szavalt, játszott, mozgott, és mint meleg invenciójú zeneszerző új babérokat aratott. Halmairól pedig csak annyit, hogy a közönség majdnem szétrúgta vonagló nevetésében a széksorokat. A szellemes és közkedvelt Kolozsvári Andor úgy konferálta végig a műsort, hogy jobban és találobban már nem is lehetett volna. Két frappáns villámtréfáját is előadta Mada István közreműködésével .”

16. Kabaré előadás a welsi tábori színházban.

Jetzet: Holokauszt Emlékközpont, Gyűjtemény, 2011.1196.8

A fenti színelőadásról a nézőtéren ülő Haas Ibolya is érzékletes beszámolót adott visszaemlékezésében: „De végre lecsendesedtünk, és a függöny előtt megjelent Kolozsvári Andor kedves, vörös feje. Ő volt a prolog és a helyzetnek megfelelő bevezetőt mondott. Nem emlékszem a pontos tartalmára, csak arra emlékszem, hogy valamennyien sírtunk a meghatódottságtól, átvillant bennünk annak a ténynek a jelentősége, hogy ez a maroknyi embercsoport, amelyik most betódult a lyukas tetejű lovardába színi előadást nézni és színházat játszani, még hetekkel előtte üldözött vadként kuporgott a koncentrációs láger szalmáján, várva minden pillanatban a megváltó golyót, mert a szabadulásra más kiutat nem látott maga előtt.

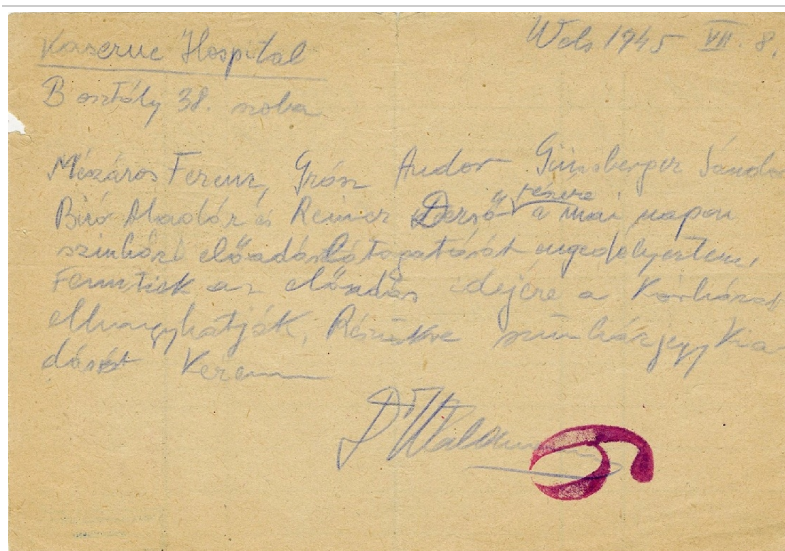
Most itt ülünk szabadon, teljes jogú emberként, telítve új reményekkel és készen arra, hogy ma magunkba fogadjuk a kultúra első ízelítő mákonyát, mely erőt ad majd a további kibontakozáshoz... Folytasd csak, kedves, kis csúnya Kolozsvári Andor, ha tudnád, hogy mennyire szeretünk és áldunk az első jóért, amit nyújtottál sokat szenvedett embertársaidnak - gondoltam - és ő előadott valamit, ami egy kis kakasról szólt, de mi csak sírtunk, férfiak, nők, együtt boldogan sírtunk.

A következő számként sovány, kopasz, mauthauseni csikos rabruhába öltözött fiatalember lépett a függöny elé. A lovarda tetőzete alatt madarak röpködtek és csiripeltek, méltó kísérettel Halmi Imre előadásának, ami Mussolinét, majd Hitleret utánozta frappánsan. Halmi Imre később híressé vált kabarészámát itt keletkezett, de ilyen avatott közönség előtt, mint itt - és ilyen felejtethetetlen sikerrel, mint itten, aligha szerepelt még egyszer.

Utána még Sebő Miklós énekelt néhány számot, talán éppen a Mester utcáról, amely valóban messze volt. Valaki előadott egy költeményt és utána mi fogtuk székeinket, és mámoros fejjel, de több bizakodással tértünk vissza átmeneti otthonunkba. Hazafelé, útközben hallottam, hogy valaki a szokás hatalma alatt azt mondja a szomszédjának: »Hitlert merte utánozni és nem lötték tarkón! Csodálatos! Csodálatos!« Igaza volt, csodálatos volt ."

Látható, milyen nagy jelentőséget tulajdonítottak a kulturális rendezvényeknek, nem feltétlen azok művészi színvonala miatt - noha tegyük hozzá, a fellépő gárda összetételét látva arra is meg volt a garancia -, hanem a közösségi programok, a minőségi és tartalmas szabadidő eltöltés lelki töltete és felhajtó ereje miatt. Igyekeztek a közönséget is „felemelni” az előadások szintjére. A tábori lap újságíró felhívta az olvasók figyelmét, hogy színházi előadásra ne úgy menjenek, mintha szeretetsomag-osztás lenne: „Az előadáson pontosan jelenjünk meg. Az ajtócsapkodás, járkálás zavarja a szereplő művészt és a hallgatóságot, ha mégis elkészik egyik-másik, úgy várjon kint türelmesen, míg az egyes számok közti szünetben beengedik. Hölgyeim, Uraim, ismételten kérem, igyekezzünk kellően viselkedni. Sikerülni fog ."

Az életveszélyből megmenekült férfiaknak és nőknek színházi előadást rendezni, ezzel is visszavezetni őket abba az életbe, amelyből kítaszították őket és mindezt ott tenni, ahol néhány héttel, hónappal ezelőtt az emberi élet legalapvetőbb fizikai és lelki feltételei sem teljesültek, nem mindennapi tapasztalatot jelentett a színpadon állók számára sem. A tábori újság egyik körinterjú során a fellépőket szólaltatta meg, a szerkesztők megkérték őket, mondjanak pár szót magukról, emeljenek ki egy-egy epizódot a rég- s közelmúltból. Kolozsvári Andor a következő történetet mesélte el: „Szombat este, mikor előadás után az udvaron kissé fáradtan, zúgó fővel átmentem, mellem lépett valaki. Őszülő, összetört, satnya kis bajtárs volt. - Gratulálok!... Az Isten áldja meg!... Jaj, de kedves volt!... - szipogta meghatottan, nedves szemmel. Az én kis második elemista fiacskám, ki tudja, látom-e még egyszer az életben, egyszer épp így sült bele a szavalatba, ahogy a művész úr csinálta. És kis papírcsomagot nyomott a kezembe, majd gyorsan eltűnt. A csomagban darabka kenyér és két cigaretta volt. Soha értékesebb és boldogabb művészi honoráriumot nem kaptam ."

17. A welsi kórházban fekvő betegek csoportja 1945 júliusában színház látogatásért folyamodott engedélyhez.

Jelzet: Holokauszt Emlékközpont, Gyűjtemény, 2013.179.13.

„Átiratban:

Wels, 1945. VII. 8.

Kaserne Hospital

B osztály, 38. szoba

Mészáros Ferenc, Gröss Andor, Grünberger Sándor, Bíró Aladár, Reiner Dezső részére a mai napon színház előadás látogatását engedélyeztem. Fentiek az előadás idejére a kórházat elhagyhatják. Részükre színházjegy kiadását kérem.

Dr. Waldmann"

Több írástudó összefogásával június 14-től a welsi kaszárnyában kibontakozott a sajtóélet. Az Alpenjäger tábor hetilapot Láng György és Ádám István szerkesztették, öt számot és egy július 12-i különszámot, búcsúkiadást jelentettek meg. Induláskor így üdvözölték az olvasóközönséget:

„Most, amikor annyi éhség és titáni harc után újra keressük a béke és kenyér országát, mint annyi ezer esztendeje már, most, mikor hazafelé tartunk, köszöntelek Testvér. Soha könnyesebb és fájóbb köszöntés szárnyra nem kelt még a világon. Torkom elszorul, szemem megtörik, és szájam vonaglóan görbül sírásra, míg ölelésre tárul feléd két Läger-éhezéstől megfonyadt karom. Mert bárhogyan van is, szomorú ez a mi felszabadulásunk és megmenekülésünk. Túl sokat veszítettünk. Mi már soha nem lehetünk a régiiek. Olyan győzelem ez, amely ránk virradt, olyan sovány és veszteséges, hogy talán - nem is igazi diadal...

Éppen ezért, e lap indulási energiája, kezdősebessége esetleg nem lesz megfelelő erősségű. Holtfáradt és agyoncsigázott a szerkesztőség, amely fél éjszakákon át dolgozik Teérted, miértünk, önmagunkért. Elgyötört vagy Te is és őszintén megvallva, a hazatérésen és élelmiszerkérdéseken kívül egyéb úgyszólván alig tudja megmozgatni elnyomorított gondolatvilágodat..."

Kérték, mindennek ellenére fogadják nyitottsággal és érdeklődéssel a lapot: „Eszmélés ez az újság, öntudatra ébredés. Első lépés ez a szellem, kultúra, és értelem örök világossága felé ."

A hírovatok között szerepelt az *Innen-onnan* és a *Világtükör*, melyek rövidebb, vegyes tartalmú cikkeket szedett csokorba. A hivatkozott források között említik meg a *The Stars and Stripes* amerikai újság és a *Life* magazin lapszámain. A saját előállítású cikkek között riportok, interjúk, körinterjúk készültek, melyek a tábor igazgatási, élelmiszerügyi, egészségügyi, mindennapi problémáival, a hazatérés kérdéseivel, az otthonléttel kapcsolatban dolgoztak fel egy-egy témát. A „százas” *irodából* címmel Auspitz Ignác táborparancsnok közleményei, a *Rendőrség* rovatban az elkövetett bűncselekmények, visszaélések kaptak helyet.

Egyes lapszámokat keresztretjérvény feladványok zártak. Az utolsó oldalak alján pedig népnevelési célzatú tanácsok, javaslatok sorakoztak: „Óvakodjunk a rémhírterjesztéstől! Ne izgassuk egymást! Bajtársak, a vezetőség is haza akar menni! Az „Alpenjäger-Tábor mindenről tájékoztat !”, „Légy türelmes bajtársaiddal! Mindnyájunknak rosszak az idegei! Ne gondoldj rossz emlékeinkre, hanem a szebb jövőre !”, „Ügyelj az egészségedre - Életed a közösségé !”, „Ne sűrgesd az irodát, teérted dolgoznak !”.

19. Házassági anyakönyvi kivonat Offer Miklós és Nemes Katalin Veronika júliusi házasságkötéséről a welsi gyűjtőtáborban.

Jejzet: Holokauszt Emlékközpont, Gyűjtemény, 2011.445.9.

A közölt visszaemlékezés- és napló-részletek, dokumentumok, fotók és tárgyi emlékeanyagok csak egy szűkös válogatást adnak abból a forrásbázisból, amely a felszabadult deportáltak országhatárokon kívüli történetét meséli el. A gyűjtőtáborok helye a túlélők emlékezetében, a katonai parancsnokságok intézkedésének megítélése a bevezetőben vázolt forrásokon alapuló, komplex kutatást igényelne.

E vizsgálat egyrészt tovább erősítené azt a szemléletet, mely szerint a holokauszt eseménysorának feltárása közben nem lehet cezúrát húzni a táborok felszabadításánál. Az ez utáni és a visszatérés közötti átmeneti periódus vizsgálata olyan kérdésekre adott válaszokat is árnyalhat, mint a kivándorlás/hazatérés, a valláshoz, a magyar többségi társadalomhoz való viszony alakulásának mikéntje. Egyszerre ragadható meg a felszabadítók, a segítség-szervezetek, a helyi közösségek, a németek és a megszállt országok lakosságának és nem utolsósorban a magyar kormány és társadalom állásfoglalása a deportáltak ügyével kapcsolatban. Mindez pedig a kérdéshez való 1945 utáni magyar viszonyulás megértéséhez is közelebb vihet. A sokszínű és szerteágazó életutak feltárása pedig a sokszor hiányolt áldozati narratívát gazdagítja.

Címkék:

[holocaust](#) ^[2]

[Holokauszt Emlékközpont](#) ^[3]

[koncentrációs- és munkatáborok](#) ^[4]

Kiadás: 15. évfolyam (2015) 1. szám

Forrás webcím: https://www.archivnet.hu/naplo/szabadok_voltunk_csak_eppen_nem_tudtunk_mit_kezdeni_a_szabadsagunkkal.html

Hivatkozások

[1] https://www.archivnet.hu/naplo/szabadok_voltunk_csak_eppen_nem_tudtunk_mit_kezdeni_a_szabadsagunkkal.html

[2] <https://www.archivnet.hu/cimkek/holocaust>

[3] <https://www.archivnet.hu/cimkek/holokauszt-emlekkozpont>

[4] <https://www.archivnet.hu/cimkek/koncentracios-es-munkataborok>